

Om folkevisens og folkevisernes oprindelse

Af David W. Colbert

»Oprindelse« er så mange ting, der for folkevisernes vedkommende ikke nødvendigvis er begrænset til middelalderen. Især i nyere tid har man fået øje på, at folkeviser – også gode viser i middelalderstil (Piø 1985.9) – udmærket kan være opstået efter reformationen. Der kan derfor være gode grunde til at se nærmere på principperne for forskning af oprindelsesproblemet, med anvendelse og vurdering af nyere forskning.

Så hvad er det man mener med folkevisernes oprindelse? Det kan for det første forstås som den måde hvorpå viser bliver til. Her kan man springe over den gamle strid mellem produktions- og receptionsteoriene (Dal 1956.327-44), og overveje den vekselvirkning mellem trofasthed mod traditionen og engagement i digtningen der holder liv i traditionen, en skulle man tro nødvendig syntese mellem reception og produktion. Fyndigst kommer det til udtryk i Sven Hakon Rossels *Den litterære vise i folketraditionen* (1971). Selvom både titlen og stoffet skulle synes bygget på receptionsteoriens præmisser, demonstrerer Rossel hvordan et literært produkt bliver en folkevise (i bredeste forstand) gennem »en vis balance [...] mellem stabilitet og variabilitet« (1971.247). Nyttig i denne sammenhæng er også Iørn Piøs sprogbrug; i stedet for at tale om »gesunkenes Kulturgut«, understreger han sangerens indlevelse i visen, når denne »henter« den »ned« i første omgang, en reception der indføjjer produktive kræfter i traditionen (Piø 1971.71; 1985 taler han nærmere om en slags »ophentning« af visestoffet hos adelen).

Den måde hvorpå traditionen opretholder »en balance, der ikke lader visetexten træde ud over en given, fortrolig stil- og miljøsfære« (Rossel 1971.247) er undersøgt og illustreret af Otto Holzapfel i *Det balladeske* (1980) og andre værker. Han demonstrerer på den ene side hvordan folkevisen (i snæver forstand) benytter en episk fortællemåde der udstykker handlingen i en stereotyp handlingsmodel der forløber fra situation over konfrontation og aktion til reaktion, med hyppig brug af episke formler der har både en fortællende og en antydende funktion. Således er middelalderballadens handlingsmodel og episke formler udprægede eksempler på en stiliseringsproces der gør det muligt at synge en fortælling der bliver forstået – og gengivet – i en mundtlig tradition. Summen af samtlige stilistiske træk, som de opfattes af traditionsbærerne, er

det som definerer *genren*, det som er årsag til, at folkeviser i det hele taget kan blive til.

Dette forhold peger hen mod noget, der har været lidet påagtet af generationer af folkeviseforskere: at folkevisens – dvs. genrens – oprindelse er noget ganske andet end folkevisernes – dvs. de enkelte visetypers – oprindelse. Hvis der var tale om en litterær genre kunne man definere genren som en samling af et vist antal ensartede tekster, og således er der endnu dem der argumenterer med hensyn til begrebet »the Child ballad« (Richmond 1990.332). Men her drejer det sig om en genre der er mundtlig først og fremmest, selv om der kan være dem der som Piø søger at gøre den mere afhængig af nedhentet skriftlig litteratur – altså skillingsviserne. Og det drejer sig om en genre der ganske godt definerer sig selv, delvis med sådanne begreber som »Kempe Vise« eller »(gammel) Folkevise« eller »middelalderballade«, men først og fremmest – og fundamentalt – med en række stiltræk der simpelthen gør det muligt at digte og gendigte en vise i en mundtlig tradition. En litterær vise er ikke andet end en bunke ord bevaret på et stykke papir som man kan tage op eller lade ligge. Men for overhovedet at eksistere må en mundtlig vise opfattes af andre og blive også deres vise. Som følge deraf tilhører visen ingen og alle, og trives bedst inden for et »folk« – det være sig omvandrende tattere eller godsbesiddende adelsfolk – der deler samme poetiske sprog, og derfor opfatter hinandens viser uden forberedende kursus, simpelthen lever sig ind i dem. Det er især middelalderballadens ejendommelige stiltræk, der gør det muligt at synge en kompliceret handlingsgang på en måde, der kan både genkendes og gengives af i hvert fald nogle blandt dem som opfatter visen.

Disse træk, der ikke må forveksles med træk i skreven litteratur, har ført til en række stilgreb som alle genkender uden besvær, og som i praksis tillader, at man let kan skille middelalderballader ud fra andre viser længe før man er blevet i stand til at beskrive stiltrækkene selv. I denne stilfornemmelse er udgiverne af TSB enige med hende der anlagde Karen Brahes Folio om hvad der hører til genren, netop fordi det er stiltrækkene der danner genren. Man kan udtrykke det på den måde, at genren går forud for teksterne (Colbert 1992.46), da den jo danner deres eksistensgrundlag. Af den grund kan man godt omtale genren som middelalderlig, selvom kun ganske få visetyper kan føres tilbage til middelalderen, og spørgsmålet om genrens oprindelse er derfor et ganske andet end spørgsmålet om visetypernes. Erik Dal har udtrykt det på den måde, at »stoffets og formens herkomst er to adskilte problemer« (1956.315).

Blot må man regne en del af »stoffet« til genrens stilmæssige sammenhæng, nemlig de temaer og den anstand der fx bestemmer at en riddervise gerne skal handle om riddere og elskov. Disse genremæssige begrænsninger er ikke mindst betinget af de episke formler, der som sagt er ladet med antydninger.

Efter at have adskilt genrens og visernes problemer, vil jeg begynde med de enkelte visetyperes oprindelse. Men også her betyder »oprindelse« to forskellige ting: først en vises herkomst, og derefter dens tilblivelse. For at begynde med tilblivelsen, blev denne længe forstået som ensbetydende med visens urform, som det gjaldt om at rekonstruere. At anvende Karl Lachmann's klassiske tekstkritiske principper på de utallige opskrifter, skulle man synes var en nærliggende metode. Men resultaterne, der varierede fra det ene forsøg til det andet, afslørede den vilkårlighed, der tillod hver forsker at præge den såkaldte urform efter sine egne anskuelser. Som bekendt er de lachmannske principper baseret på at finde fælles læsemåder – i litterære værker, vel at mærke. Først danner man et stemma på grundlag af fælles afvigelser, og så bestemmer man urteksten ud fra fælles læsemåder i forskellige grene af stemma'et. Men så må man udelukke »tilfældige« overensstemmelser, der ikke er arvet fra en urtekst. Og det er det som mundtlig tradition gør så forbandet svært, for ikke at sige ganske umuligt. Den tekst man ejer eksisterer ene og alene fordi den har været skabt og genskabt mange gange inden for en tradition som gerne griber til formler og benytter sig frit af en intertekstualitet (for at bruge modeordet) inden for slægtled efter slægtled af repertoarer som man ikke kender nogetsomhelst til. Hvad der er en guldgrube for vise-sangeren bliver en faldgrube for forskeren, netop fordi der er så meget der ligger og lyser og lokker til sammenligning.

Selvom forskningen nu i 70 år har opgivet restitutionsforsøg i det hele taget, klør urformsdillen endnu i disse oplyste tider. Det ved jeg kun alt for godt, for jeg har selv kløet på det sted; men min undersøgelse af DgF 183 Kvindemorderen og 47 Elveskud konstaterede kun, at den ældste tekst vistnok var visens mest sandsynlige urform. Dog finder man urformer ikke blot i Anton Aagaards små værker fra 60'erne, men i underfundig form i Iørn Piøs disputats, *Nye veje til folkevisen* (1985). Her finder vi vistnok ingen urtekster (for »hvad skal de bruges til?«), men Piø må betjene sig af et subjektivt skøn for at »indkredse« den »oprindelige form« på de viser der formodentlig går tilbage til tabte skillingstryk (hvorom mere senere). Igen et restitutionsforsøg, der siger mere om forskerens grundsyn på folkevisen end det siger om visernes oprindelse.

Som så mange før er Piø faldet i den »guldgrube« hvor alt kan findes, men intet kan bevises. Det er een ting at sige: sådan *kan* det være, en anden at sige: sådan *må* det være; og så en helt tredje at besidde den ydmyghed der kan sige: ærlig talt, vi ved det ikke.

Logisk beslægtet med jagten efter urformer er ønsket om at bestemme en vises forfatter. Sålænge urformen fortabte sig i den mørke middelalder var det håbløst også at spørge efter dens digter; men nu ved vi at der findes viser der stammer fra tidsaldre som kender til navngivne forfattere som kan tænkes at have digtet – om ikke skrevet – folkeviser. Som man kan høre strider tanken mod den anonymitet som ellers hører til begrebet folkeviser; men den skal ikke forkastes af den grund, da også litterære viser er gået ind i mundtlig tradition, og man kan ikke afvise, at en forfatter kan digte en vise i middelalderstil. Men der er ikke meget mere enighed blandt forskere om forfatterbestemmelser end der var i sin tid om urformer. Det ligger i sagens natur, at det er så godt som umuligt at bevise at en vise *må* være digtet af en bestemt forfatter. Man plejer højst at kunne sige, at visen *kan* være digtet af den og den – eller hans lige. Og ved disse nødvendige forbehold bliver en forfatterbestemmelse nærmest til en miljøbestemmelse, der – for en folkeviser – egentlig er af større interesse.

Men også miljøbestemmelsen har sine vanskeligheder. Man kan for eksempel sammenligne hvordan »Niels Ebbesen« er blevet omtolket af Piø (1985.72-92) og Bengt R. Jonsson (1993a.390-92) fra »et uforligneligt kulturhistorisk Tidsbillede« fra 1300-tallet (Hakon Grüner-Nielsen i DgF 10:387) til en national oplysningsviser forfattet af en eller anden humanist fra 1500-tallet – Piø og Jonsson er bare uenige om det er Christiern Pedersen eller Povl Helgesen. Det er tydeligt at omvurderinger som denne afhænger af forskellige litterære helhedssyn, ligesom de meget forskellige restitutionsforsøg gjorde i sin tid.

Selvfølgelig er det bedst at have et helhedssyn og at bruge det flittigt, men det er nu sådan, at man er selv den sidste til at se skævhederne i sit eget syn. Når det drejer sig om enkeltpersoners skævheder, kan vi hjælpes ad ved at rette på hinanden. Men en tidsalders skævheder lader sig ikke rette, og man så gerne, at visernes historie hvilede på et mere pålideligt grundlag end den evigt skiftende tidsånd. At man kunne vinde nogle faste resultater, der kunne modstå meningernes malstrøm.

For at opnå mere objektivitet kunne man anvende Ockhams rasekniv i Henrik Schücks udformning (1891.290): »att ingen dikt är äldre än den äldsta bevarade handskriften, såvida inga särskilda – yttre eller inre –

skäl tala därför». Men for det første passer reglen slet ikke på folkeviser, der, såvidt de virkelig *er* folkeviser og altså ikke er digtet skriftligt, *må* have eksisteret før den ældste bevarede opskrift – vi ved bare ikke *hvor* længe før. For det andet tillader den sidste klausul at man dykker ned i folkevisens guldgrube og finder alle mulige grunde til at ophæve reglen. Man kunne derfor give reglen en ny udformning: *hver version af en folkevise er noget ældre end den tilsvarende opskrift, og andre beviser på en vises eksistens gælder kun de enkelte bevidnede træk*. Her bliver opskriften sat ind i den mundtlige tradition og anerkendt som en særlig form – en version – af visetypen. Og klausulen er strammet betydeligt: den tyr ikke til særlige grunde, som enhver behændig forsker altid kan finde på, men forlanger beviser, der vel at mærke kun beviser det bevidnede. For eksempel er B-versionen af DgF 149 Rane Jonsens Endeligt »noget« (dvs. op til en menneskealder) ældre end den ældste bevarede opskrift i Jens Billes håndskrift, men det er ikke tilladt at føre denne version, endstige denne vise, tilbage til ca. 1470 på grund af den svenske historiker Ericus Olais omtale af en vise om Rane Jonsen: vi ved kun at der da fandtes en eller anden vise om Rane, men ikke om det er en af de to bevarede viser. Man kan selvfølgelig gisne, men gisninger kan aldrig blive til beviser.

Sådanne forbehold er yderst vigtige når det gælder dateringen af de historiske viser. Her prøver man at sætte visens tilblivelse i et rimeligt forhold til dens herkomst – de historiske efterretninger. Ved at gisne om en memorats levetid kan man måske som Karl-Ivar Hildeman i *Tillbaka till balladen* (1985) datere viserne om Valdemar og Tove og om Folke Albrektssons bruderov til 1300-tallet; men datering kan kun gælde navneformerne og de beslægtede motiver, dvs. et par motivgrupper, og ikke nogle af de bevarede visetyper (Colbert 1989.27). Det samme gælder viser afledt fra norske sagaer. I sin artikelrække »Bråvalla och Lena« (1993a.312-18) har Bengt R. Jonsson sammenstillet visen om Marsk Stig og hans Hustru (DgF 145C-E) med Sifka-afsnittet fra Didrikssagaen, og drager deraf den slutning, at visen er norsk og stammer fra 1300-tallet. Slutningen er noget overilet, for den forveksler en vises herkomst med dens tilblivelse. For det første giver sagaen ikke nogen fast terminus ante quem; da en svensk forfatter har oversat sagaen ca. 1450, kunne en (lad os sige) dansk visesanger lige så godt have benyttet den efter hukommelse en gang i unionstiden. For det andet kan man ikke udelukke et eller andet mellemlid mellem saga og vise, for eksempel en tabt Sifkavise, ligesom vi nu ejer en Samsons vise fra samme saga. Vores regel for-

byder altså en tidligere datering for Marsk Stig-visen end ældste opskrift (Jens Billes håndskrift), selv om vi aner at visetypen har adskillige år bag sig. Alt i alt, jo mere man nøje undersøger de historiske viser, jo mere kan man blive enig med Hildeman når han siger, »att vi vet mindre, än vad vi trodde att vi visste« (1985.39).

En anden undersøgelse af visernes herkomst angår internationale viser. Hvis man kan bestemme den retning lånet tog, kan en vises herkomst oplyse dens tilblivelse; for de nordiske visers vedkommende plejer det i praksis kun at bevise hvor sen visen er. Forresten er det lige så vigtigt at vide hvor sent en visetype opstår som hvor tidligt. Med denne form for international intertekstualitet er det yderst vigtigt at holde vores regel for øje. Omtale af en udenlandsk parallel i Grundtvigs eller Childs indledninger giver ingen grund til at påstå, at en vise har »vandret« (formodentlig på versefødder?) fra et land til et andet; ofte er det kun enkelte motiver eller endnu mindre træk, som har været »indhentet« af sangeren.

Til skræk og advarsel står den række paralleller, hvormed Knud Tøgeby ville underbygge sin påstand om at franske folkeviser »overføres« først til engelsk og så videre til de nordiske sprog (1971.559). Clerk Colvill har kun det brede motiv »elverpiger er livsfarlige væsener« tilfælles med DgF 47 Elveskud, og intet tilfælles med Le Roi Renaud. På samme måde har Lcesome Brand kun een strofe der muligvis kommer fra La Blanche biche, i en vise der ellers ligner DgF 272 Sønnens Sorg og ikke DgF 58 Jomfruen i Hindeham, som stammer direkte fra den franske folkeviser (se nedenfor). Af helt igennem lødig kaliber derimod er Holzapfels *Folkeviser und Volksballade* (1976), hvor han skelner nøje mellem forskellige arter af intertekstualitet for alle tysk-nordiske paralleller, nemlig mellem oversættelse, stofbearbejdelse, motivforbindelse, og europæisk ballademotiv. Man savner stærkt en lignende redegørelse for forholdet mellem nordiske og britiske (og for den sags skyld romanske) folkeviser. Af samme kaliber er Vésteinn Ólasons *The traditional ballads of Iceland* (1982), der undersøger de islandske folkevisers herkomst, ofte på sprogligt grundlag.

For nu at vende os fra folkeviseernes til folkevisens, dvs. genrens, oprindelse, kunne man påstå at det egentlig er den samme sag i de tilfælde hvor bevarede viser stammer fra genrens første generation. Lad være, at jeg lige har omtalt hvor forbistret svært det er at finde netop sådanne viser. Ufortrødent har Jonsson fornylig (1993b) søgt at bevise eksistensen af to tabte franske *lais narratifs* bag Elveskud og Jomfruen i Hindeham, der altså skulle være norske viser fra ca. 1300. Igen en noget forhastet

slutning fra visernes herkomst til deres tilblivelse, for hvad man end kan mene om eksistensen af tabte sager (et emne jeg vender tilbage til), så kan stoffet godt være formidlet gennem mellemed af en eller anden art. Og nu kender vi nøje disse mellemed, nemlig de franske folkeviser *Le Roi Renaud* og *La Blanche biche*. Vi ved det fordi de ældste opskrifter af de to nordiske viser røber genretæk fra franske *chansons populaires* der er forskellige fra de nordiske teksters og forsvinder fra senere tradition (Colbert 1989.23f, 111f). Den sidste del af Elveskud i Karen Brahes Folio er tydeligt opbygget som en fransk *chanson en dialogue*, og de første seks strofer af Jomfruen i Hindeham i Harald Oluffsons Visebog er dannet af gentagelser, ligesom en *chanson en laisse*. Lighederne mellem Elveskud og den bretonske *gwerz* der ikke findes på fransk viser sig ved nærmere øjesyn at være ligeså overfladiske som Elveskuds lighed med Clerk Colvill. Den mest rimelige forklaring er at den bretonske og den nordiske vise, uafhængigt af hinanden, har fået hver sin indledning med tryllemotiver taget fra de pågældende landes folkedigtning. Men hvis denne forklaring ikke er tilfredsstillende, kan man endelig ligeså godt forudsætte tabte versioner af en velkendt fransk folkevis som forudsætte en tabt *lai narratif*.

Mens tabte kilder (som fx en formodet Sifka-vise) danner et usikkerhedsmoment i bevisførelsen, er det netop det usikre – for ikke at sige mistænkelige – ved dem, der gør dem uegnede som grundlag for videre postulater. At forudsætte tabte kilder skulle være forskningens sidste udvej, noget man kun tyr til efter en grundig undersøgelse af alle de kilder der ligger for hånden. Og det må siges at en nærmere undersøgelse af selve flyvebladene ikke levner meget sandsynlighed for Piøs »teori om de tabte skillingstryk« (1985.10) fra 1500-tallet. Der findes bevaret 6 danske tryk med i alt 12 viser fra før 1580, alle af religiøst indhold; men i 1580erne dukker verdslige viser op og danner hovedparten af de 20 bevarede tryk fra de næste 20 år (Colbert 1989.171n81). En sober vurdering af de bevarede kilder ville føre til den slutning, at Mads Vingaard og Lorentz Benedicht først vovede sig ud på det danske marked for verdslige viser ca. 1580, vist efter tysk mønster. Her passer Schücks filologiske regel fortræffeligt på det trykte stof. Vel er det store flertal af flyveblade gået til grunde i tidens løb, ikke bare enkelte eksemplarer men også hele oplag. Rasmus Nyerup har således kendt et oplag af visen om Paris og Helena (DgF 467Ba) trykt af Mads Vingaard i 1572, som nu er gået tabt. Men det manglende oplag er netop undtagelsen der bekræfter reglen, for samme vise blev genoptrykt 11 gange mellem 1581 og »i Aar«. I mod-

sætning til aktuelle viser er det således normalt for traditionelle viser at blive genoptrykt indtil flere gange. Af 99 middelalderballader i danske skillingstryk, findes så lille et antal som 4 kun i 1 oplag, og resten i 3 eller flere (Colbert 1989.171n88). Det er således højst usandsynligt at ret mange folkeviser i skillingstryk virkelig er gået tabt, siden tabte oplag plejer at være genoptrykt i bevarede oplag.

Erik Sønderholm, der som bekendt forfattede den grundige beskrivelse i DgF af de håndskrevne kilder til folkeviserne, insisterede på streng anvendelse af Schücks filologiske regel og ville kun anerkende dens undtagelsesklausul på grundlag af stærke beviser. Men fordi han ikke skelnede mellem folkevisernes og folkevisens oprindelse, så han ikke meget fra middelalderen der duede, og derfor regnede han teorien om genrens blomstring i middelalderen for »en kapitalvildfarelse« (1982. 421). Og det er det uden tvivl når man forsøger at forklare genren på grundlag af enkelte viser, for af de få svaler vi her har lokket ud af skjul, er de fleste smuttet af hænderne, og resten gør bestemt ingen sommer.

Når det gælder om at undersøge genrens oprindelse og udvikling i middelalderen i *The birth of the ballad*, har jeg strammet Sønderholms regel endnu mere ved at forlange de stærkest mulige beviser, nemlig bevisstof fra selve middelalderen; men til gengæld udvider jeg undersøgelsen betydeligt ved at fokusere på genrens oprindelse, og især dens herkomst. Perspektivet er her ændret; i stedet for at undersøge enkelte visetyper for tegn på tidligere tilværelse, eller de sørgeligt få fragmenter fra middelalderen for deres legitimation som folkeviser, spørger jeg: hvordan fungerer fragmenterne og hele det vældige stof fra renæssancen som middelalderlig europæisk sangstof? Her er traditionens samvittighedsløse intertekstualitet, der volder så meget hovedbrud for restitution og anden forskning af enkelte viser, en sand guldgrube der fører fra tekst til tekst og tilbage til middelalderens sangstof som vi kender det ude i Europa. Og det viser sig snart at tysk og engelsk stof fra middelalderen ikke kommer sagen meget ved. Blikket rettes i stedet for mod Frankrig eller normannisk England, og jeg betegner den nordiske middelalderballade som i grunden en *chanson de toile* (eller *d'histoire*) omsunget som en *ronde*. Der er 3-4 folkeviser der er så godt som kendte *chansons de toile* i balladeform (DgF 268, 494-95, samt 265); men jeg vægrer mig ved at føre dem tilbage til genrens oprindelse, formodentlig før *chansons de toile* forsvinder ca. 1300. At sådanne ubetydelige viser er »kun Reminiscenser« (Recke 1927-29.4:429) gør det rigtignok umuligt at restituere eller datere dem; men de er netop reminiscenser af den narrative struktur

man finder i *chansons de toile*. Da man således i Norden havde formet en visegenre, dvs. en måde at synge fortællinger på, kunne lignende fortællinger føje sig til, indtil man fik den brede samling af visetyper, både ubetydelige og storslåede, som vi kender dem fra visebøgerne.

Det ændrede perspektiv gør det muligt at forklare genreens kendetegn, heriblandt træk som gentagelsesstrofen og den grundlæggende brug af formler. Uden sådanne forklaringer baseret på stof fra selve middelalderen opfylder en hvilken som helst teori om genreens oprindelse ikke det enkleste krav: at forklare fakta. Således er Lajos Vargyas' teori om en pan-europæisk udbredelse af franske *chansons populaires* ude af stand til at forklare størstedelen af den nordiske genre, som han må henvise til »other literary (sic) genres« (1983.1:132) – som netop viser sig at være den højst karakteristiske nordiske middelalderballade. Det samme kan selvfølgelig siges om Piøs markedssanger-teori, som fx ikke kan forklare, hvor omkvædene stammer fra.

Også her må man huske, at en forklaring af folkevisens herkomst ikke er en forklaring af dens tilblivelse. Da det ældste sikre folkevisecitat er på Claudius Clavus' Grønlandskort fra ca. 1425, må en tidligere datering af genreens tilblivelse hvile på formodede lån i ældre litterære værker, først og fremmest Eufemiaviserne fra 1303-12. Her gælder det at fastslå at det er litteraturen der har lånt fra folkeviserne og ikke omvendt. I enkelte tilfælde synes det at lykkes, men ellers er beviset knap så ligetil, og det er unægtelig den svagere side af min fremstilling. Den kan delvis afhjælpes ved tidlige beviser på dans, sang, og sagn af fransk snit i Danmarks »høviske tid«, 1250-1314. Og den formodede tematiske udvikling fra de tidligste ridderviser har sit sidestykke i historiske belæg: ridderviser om »ret elskov« fra 1303 (Eufemiaviserne), historiske viser der muligvis stammer fra 1300-tallet (se ovenfor), en kæmpevise fra ca. 1425 (DgF 19), en religiøs vise (DgF 103), krønikevise (DgF 469), og trøldvise (DgF 30) fra 1460-80, og en tryllevise (DgF 67A) og skærtevise (Dal 1962. nr. 74h) fra ca. 1500. Men alt i alt bliver genreens tilblivelse langt mere problematisk end dens herkomst.

Det gælder også i højeste grad det spørgsmål som Jonsson har taget op med stor grundighed, om hvor folkeviserne opstod (1991, 1993a). Han mener det er sket ved det norske hof i årene 1280-1300, i den mundtlige malstrøm der fulgte med den franske litterære strømning som er så rigeligt dokumenteret i norske riddersagaer med mere. Argumenterne er mange, men irriterende tvetydige (Colbert 1995). Man kan til slut spørge, om ikke folkeviserne er opstået i den helt mundtlige ridderkultur der

fundtes i Danmark før 1400. Skade at man ved så lidt om dansk åndsliv fra den periode, men det er simpelthen en følge af mundtligheden, hvis natur det er at forblive mundtlig. Men omtalen of *Ogier le Danois* i Lund-annalerne, hvor det franske navn er skrevet efter øret og forfatteren kan regne med læserens kendskab til denne sagnfigur, samt Ryd-annalernes omtale af dansen og visestumpen i *Codex Runicus*, siger mere om mundtlig tilegnelse af fransk kultur end samtlige norske sagaer. Her er måske stedet til at se i øjnene at man egentlig ikke ved hvor genren er opstået.

I tidens løb har der også været heftige debatter om hvilken samfundsklasse folkeviserne er opstået i, en debat der ofte siger mere om forskerens politiske orientering end om folkeviserne. Men efterhånden skulle man nu kunne enes om de følgende observationer: at »folk« i folkeviser hentyder til en mundtlig kultur og ikke til samfundslag, så at man godt kan tale om det aristokratiske folk; at den nordiske middelalderballade er opstået hos dette aristokratiske folk, sandsynligvis ved et af hofferne; at menigmand eller almuen ret hurtigt har tilegnet sig genren allerede i middelalderen; og at adelsvisebøgerne bl.a. indholder stof tilegnet efter almuen. Piøs tvedeling af håndskrifter fra 1500-tallet mellem adel og almue (1985.27-37) forekommer i mange tilfælde intuitivt rigtig, selv om hans menigmandskriterium, at kun menigmandsoptegnere meddeler kæmpeviser, er uholdbart (Hildeman 1987.70). Vedel (1926.181) har sagt at kæmpeviser var »gengs iblant«, og ikke begrænset til, den menige mand, og kriteriet stempler Jens Bille, Beate Urne og Margrete Lange som menigmandsoptegnere og udhuler således begrebet til det ukendelige. Det er mere rimeligt at anerkende, at forskellige samfundslag – og samfundskredse forresten – har lånt frit og ofte fra hinanden uden bekymringer om ejendomsretten til åndelige produkter. Det samme kan siges om de nordiske lande indbyrdes.

Det må ikke forundre, at denne gennemgang af nyere forskning vedrørende folkevisernes oprindelse kommer til at godkende min egen fremgangsmåde og tilbagevise så mange andres. Heri er jeg simpelthen tro mod mig selv. Man må tage stilling til mine resultater efter eget skøn; enhver må dømme selv. Men her har jeg søgt at basere min forskning og andres på metodiske principper som alle skulle kunne enes om. Og hvis der er skævheder i principperne, beder jeg mine kolleger om at hjælpe med at rette dem ud.

Forkortelser

- DgF Danmarks gamle Folkeviser, 1-12. København 1853-1976.
TSB The types of the Scandinavian medieval ballad. Oslo og Stockholm 1978.

Litteratur

- Aagaard, Anton (1960). Restitutionen af folkeviserne. København.
Aagaard, Anton (1964). Syv berømte folkeviser. København.
Colbert, David W. (1989). The birth of the ballad. Stockholm.
Colbert, David W. (1992). The middle ages, i A history of Danish literature. Lincoln, Nebraska.
Colbert, David W. (1995). The birthplace of the ballad, i Sumlen 1992-93, under trykning.
Dal, Erik (1956). Nordisk folkeviseforskning siden 1800. København.
Dal, Erik (1962). Danske viser. København.
Hildeman, Karl-Ivar (1985). Tillbaka till balladen. Stockholm.
Hildeman, Karl-Ivar (1987). Ballad på avväger, i Samlaren 1987.
Holzapfel, Otto (1976). Folkeviser und Volksballade. München.
Holzapfel, Otto (1980). Det balladeske. Odense.
Jonsson, Bengt R. (1991). Bråvalla och Lena I, i Sumlen 1989.
Jonsson, Bengt R. (1993a). Bråvalla och Lena II, i Sumlen 1990-91.
Jonsson, Bengt R. (1993b). Sir Olav and the elves, i Arv 1992.
Piø, Iørn (1971). Folkeminder og traditionsforskning. København.
Piø, Iørn (1985). Nye veje til folkevisen. København.
Recke, Ernst von der (1927-29). Danmarks Fornviser, 1-4. København.
Richmond, W. Edson (1990). Esse est percipi, i Inte bara visor. Stockholm.
Rossel, Sven Hakon (1971). Den litterære vise i folketraditionen. København.
Schück, Henrik (1891). Våra äldsta historiska folkvisor, i [svensk] Historisk Tidskrift.
Sønderholm, Erik (1982). Spagfærdige tanker om Hagbard og Signe, i Hvad Fatter gjør ... Herning.
Tøgeby, Knud (1971). Den europæiske Litteratur, i Verdens Litteratur Historie 2, Middelalderen. København.
Vargyas, Lajos (1983). Hungarian ballads and the European ballad tradition, 1-2. Budapest.
Vedel, Anders Sørensen (1926). Folkeviser, 1-2. København.
Vésteinn Ólason (1982). The traditional ballads of Iceland. Reykjavík.

Ovenstående bidrag er bearbejdet fra et mundtligt oplæg meddelt folkevisesymposiet »Dansk Folkeviseskultur 1550-1700« august 1994.